

ousitanio vivo

JOURNAL OUSITAN

ARTICOLO REALIZZATO NELL'AMBITO DELLE INIZIATIVE FINANZIATE DALLA PRESIDENZA DEL CONSIGLIO DEI MINISTRI | PROGETTO UNIONE MONTANA VALLE MAIRA LEGGE 482/99

TAVIO COSIO: 1923- 2023 E L'ÒBRA INEDITA APIE 'D PERA

FACH DA JUSEP GORIA

GRAFIA NORM

Era genoier dal 1975 e «Ousitanio Vivo» (que lesiès abo lo bruch e lo parfum dal papier) publicava de vers que dision:

*Lo braçabòsc pengent al bòrd d'la via
a laissat veire sot, ben esculpia
a grandas litras sus lo plan d'un ròc
na paraula, enmascada, corta -ÒC-*

Lo poeta era Tavio Cosio, alora especiar dal Mel, encuei una maestat culturala de las Valadas e dal Piemont linguïstic. Al era pas occitan de naissença, bela que son vilatge, La Vila/Villafalsetto, foguesse dins un areal gris dialectal (una sòrta de *croissant*, coma aquel d'en França) ente l'influença d'òc era pustòst fòrta e la presença de familhas vitonas decò.

Sa votz, votz que contiava per la cumunitat, ressonava çò que las corrents linguïsticas e demogràficas avion produch ente l'areal pedemontan dal Marquesat, qualquaren que se pòl veire un pauc coma l'areal ente venon en contacte *lo parlé do mi* (lo piemontés del Mondvic), *lo parlà do kyé* e *lo parlà do ciù* (dapè la bòina Piemont/Liguria).

Tavio era naissut lo 30 de març dal 1923 e al es mòrt lo 10 de Sant Jaco (julhet) dal 1989.

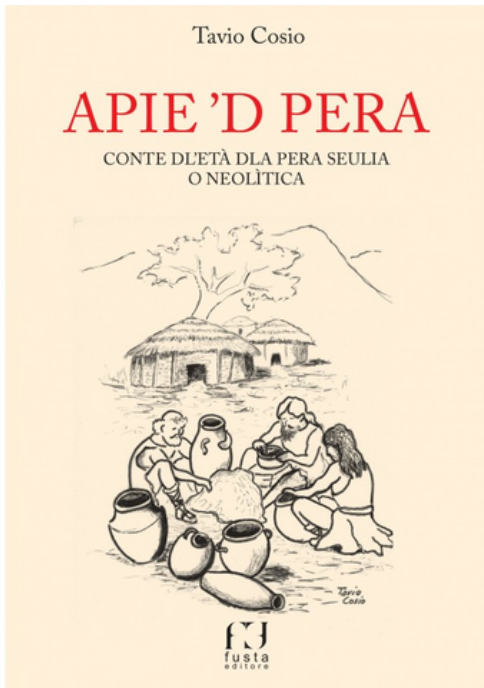
A cent ans de sa naissença veno pas aùra a parlar tornamai de sias òbras en las doas lengas de son còr, mas de la publicacion d'un trabalh restat inedit fins encuei, que se plaça entre las chausas mai originalas e mielh salhias de sa pluma: *Apié 'd Pera, conte d'età dla pera seulia o neolítica*^[1], qualquaren que serè d'enterés per lhi legeires dal piemontés coma de l'occitan.

Al es un text diferent de çò

qu'avìa jò publicat: l'afresc del vielh monde paisan (abo siei mits e sias legendas) laissa la plaça a una *fiction* que cerchava una nòva vita, una nòva fòrça, per las *lengas talhaas*.

Son dètz-e-nòu contias (se poeria decò dir episòdis) liaas parelh d'un romanç, qu'ensem donon lo quadre d'una valada metjana ente lo passatge da l'Atge de la Pèira Suelia a l'Age di Metals: una valada metjana en general, pas localizaa, mas presentaa abo aquelas carateristicas que se poion trobar en bona part de la

[1] Tavio Cosio, *Apié 'd pera - Conte d'Età dla pera Seulia o Neolítica*, pref. di Elisa Magalì Tonda, Giuseppe Goria, Nicola Duberti, Fusta ed., 2023

Granda alpenca. Tavio n'en parlava coma d'un project que seguia da la meitat di ans 70 e 'nte contuniava a jontar, a gavar, a cambiar e meirar aquilhi esclucis de vita derant l'estòria. Tot sempre al clar d'una bela documentacion.

Quora ai vist la promiera vinca aquel baron de fuelhs e ai agut ocasion de léser una dotzena de pàginas siu estat esmarvilhat per lo gueddo nòu, lo gaubi jamai ensatjat derant, la ricchezza del lexic e l'originalitat, mielh, "creativitat" linguística.

Léser un tròç de *Apie 'd pera* me durbia un biais diferent d'aprochar-se al contacte/conflicte de piemontés e occitan, mas decò a n'aquel de lenga estandard e parlaa locala. La sia ilh era una narracion tota nòva.

Cosio volia contiar sa gent, sias valadas, en adobrant sa parlaa piemontesa "*mesa vitona*" (coma lhi plasia dir), desliurar l'escórrer narratiu parelh coma l'emplum

(pienezza) emocional "*ditta dentro*", sense sagrinar-se de chausir abo evidença geométrica entre la piemontesitat de la *crava*, del *luv*, de *l'oloch* e l'occitanitat de la *chabra*, del *lop*, del *janavel*; sense renonciar a formas verbalas coma *vasse*, *dasse*, a las nuanças entre *fum* e *tuba*, *òri* e *spòrch*, *maunèt*, tra *escalabrana* e *ambrunì*... sense marcar la *n* velar dal piemontés literari.

Se *Roche Sarvan e Masche* era una recercha sal patrimonni literari popular de la val Varacha, que donava la paraula a la lenga occitana derant de tot, *Apie 'd pera* es una òbra diriu alegòrica, ente la narracion de la vita di vilatges (*Olé*, *Apioté*, *Munusié*, *Pastor*) abo lors personatges, se pòl léser a miralh abo lo temp d'encuei, e bela la natura (vegetala, animala e... climàtica) ilh es un discors dubert fòra-temp e fora-temp.

Quora Tavio enchaminava siu trabalh, mai que cinquant'ans arriere, pas gaire gent veïa luenh com'aquò:

Tuti j'agn quanda a montava su a l'alp con j'èscabòt a trovava 'l giassé sempe pì curt, e 'l ròch sempe pì bass, fin ch'a na bela òta 'l giassé a l'ha tirà via la coa da sota 'l ròch lassandlo rubaté giù dèl combal... ("Secarèssa").

Pàginas que pareisson escrichas d'aquisti ans marrits... e parlem di ans '70...

La lhi a d'episòdis que venon de la memòria colectiva de la comunitat dal Mel, coma "*La corsa sj'arbo*", que n'avia jà escrich en italian sus «La Pagina» de Saluces; la calaa di pastres de la Peira Suelia (*Tèppa pèr tèppa con èl meuj dla front*) es l'enchamin d'un rit que, abo lhi mesmes gests, lhi mesmes sons, la mesma "*mès-ciura d'odor d'agiass, èd gioncà e d'erbe 'd montagna*" se desbana encar, mila e mila ans après, denant lhi uelhs de las mainaas de La Vila, coma contiava en *Pere gramon e lionsa*.

La maestat de l'aigla que menaça l'escabòt te repòrta en vòl ai vers de "Bric san Bernard": "*Drech si rouchass i pastres ténen d'eui/ n'òia qu'estregn i serch d'un voli cach*", parelh coma la dimension atemporal de la vita bergera: "*Eiro, tout couma sinc mil'an arè, / lou temp issi òuto a pa dgun valor, / la vito di pastres a pa dgun agge*" (grafia de l'autor); la peira que dona lo nom a n'aquest'òbra es la mesma que dona lo titol a

una àutra poesia: "sgrafignà 'd mila babacio, / l'é stàita 'l prim papé doa l'antich / pastor l'ha scrit soa vita virondanta" ("La pera", «Musicalbrandé» n.84).

Aprés sa mòrt, aquest grand trabalh a atendut fins que l'Associazione Tavio Cosio, al Mel, per lhi cent ans da la naissença, a volgut n'en promòure la publicacion. Per bonur siei manuscrichs, recerchats per d'ans, eron dins l'arquivi que la prof.ssa Elisa Magalì Tonda (del Mel) a ordinat

e catalogat. Mi, coma amis de Tavio, ai confrontat las versions, normalizat la grafia piemontesa e ajontat lo glossari per mielh far comprendre son lengatge e sa relacion abo la lenga d'òc.

Me chal encar dir que, en fasant mon trabalh, m'an ajuat Jan Peire de Bosquìer per esclarzir qualquas paraulas del lexic e Candida Rabbia... un pauc per tot...

Cent ans de la naissença de Tavio Cosio, "especiari del Mel", escrivreire de sa terra.

Vuei ajontar que de paginas de pròsa en occitan varachenc que ai vist entre siei papiers me pareisson decò inéditas. N'en fasem-cò un jorn un bel escartari?